

Mladá veda

Young Science

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 2, ročník 11., vydané v júni 2023

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Saint-Tropez. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

Mgr. Jakub Köry, PhD. (School of Mathematics & Statistics, University of Glasgow, Glasgow)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

POMOC OBETIAM TRESTNÝCH ČINOV – SÚČASNOSŤ A NÁVRHY DE LEGE FERENDA

ASSISTANCE TO CRIME VICTIMS - PRESENT AND PROPOSALS FOR DE LEGE
FERENDA

Martina Kurejová¹

Autorka pôsobí ako externá doktorandka na katedre trestného práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Vo svojej dizertačnej práci sa venuje pomoci obetiam trestných činov v kontexte jej histórie, súčasnosti a perspektív jej vývoja.

Author works as an external doctoral student at the Department of Criminal Law, Faculty of Law, University of Pavol Jozef Šafárik in Košice. In her dissertation, she is devoted to helping victims of crime in the context of its history, present and perspectives of its development.

Abstract

Due to the fact that in society, criminal activity is committed every day in different forms, of different severity and also in the presence of different entities, it is important to pay attention to helping victims of criminal activity. In recent years, the position of victims of crimes has been improving, which is also related to the application of the principles of restorative justice, which emphasizes the rights of victims and their protection, as well as out-of-court hearings. In the article in question, the author deals with legislation aimed at helping victims of crimes in the context of the United Nations (hereinafter referred to as the "UN"), the Council of Europe, the European Union (hereinafter referred to as the "EU") and the legislation of the Slovak Republic (hereinafter referred to as the "SR"). The aim of the contribution is to scientifically evaluate whether the legal regulation of assistance to victims of crimes is currently sufficient, or whether changes need to be made that would improve this assistance. In connection with the evaluation of the quality of assistance provided to victims of crimes, the author presents suggestions for improving and streamlining assistance to victims of crimes.

Key words: victim of crime, victim assistance, proposals for the future

¹ Adresa pracoviska: JUDr. Martina Kurejová, Katedra trestného práva, Právnická fakulta, UPJŠ Košice, Kováčska 26, 040 75 Košice
E-mail: martina.kurejova@student.upjs.sk

Abstrakt

Vzhľadom na skutočnosť, že v spoločnosti je každodenne páchaná trestná činnosť rôznymi formami, rôznej závažnosti a tiež za prítomnosti rôznych subjektov, je dôležité venovať pozornosť pomoci obetiam trestnej činnosti. V posledných rokoch sa postavenie obetí trestných činov zlepšuje, čo súvisí aj s aplikáciou princípov restoratívnej justície, ktorá zdôrazňuje práva obetí a ich ochranu a tiež mimosúdne prejednávanie vecí. V predmetnom príspevku sa autorka venuje legislatíve zameranej na pomoc obetiam trestných činov v kontexte Organizácie spojených národov (ďalej ako „OSN“), Rady Európy, Európskej únie (ďalej ako „EÚ“) a právnej úpravy Slovenskej republiky (ďalej ako „SR“). Cieľom príspevku je vedecky zhodnotiť, či je právna úprava pomoci obetiam trestných činov v súčasnej dobe dostatočná, alebo je potrebné uskutočniť zmeny, ktoré by túto pomoc zlepšili. V súvislosti s hodnotením kvality poskytovanej pomoci obetiam trestných činov autorka v závere predkladá návrhy na zlepšenie a zefektívnenie pomoci obetiam trestných činov.

Kľúčové slová: obeť trestného činu, pomoc obetiam, návrhy do budúcnosti.

Úvod

V spoločnosti sme každodenne konfrontovaní s rôznymi formami trestnej činnosti. Trestná činnosť je páchaná verejne, ale aj v skrytosti a obe jej formy sú v demokratickej spoločnosti odsudzované. Trestnú činnosť, ktorú spoločnosť vníma, má o nej informácie, odsudzuje vo väčšej miere. Menej pozornosti sa však venuje trestnej činnosti, ktorá sa vyznačuje vysokou latentnosťou, nie je páchaná verejne, a teda spoločnosť o jej znakoch a spôsoboch jej páchania nemá dostatočné informácie. V dôsledku toho sa častokrát stretávame s toleranciou a zľahčovaním niektorých foriem trestnej činnosti, a preto sú tiež niektoré druhy trestnej činnosti tabuizované a ich obeť majú pocit bezradnosti.

Vzhľadom na spoločenský vývoj a na aplikovanie princípov restoratívnej justície sa v spoločnosti posilňuje postavenie obetí trestných činov. Pre obeť trestných činov je dôležité, aby boli rešpektované ich práva, dôstojnosť, súkromie a bezpečnosť. V záujme toho, aby bola každej obeť trestnej činnosti poskytnutá adekvátna pomoc, musí efektívne fungovať právny systém a musia byť prijímané také právne predpisy, ktoré pomoc obetiam trestných činov zabezpečia.

V oblasti pomoci obetiam trestných činov preto zohráva významnú úlohu spolupráca jednotlivých orgánov štátnej správy a tretieho sektora, pretože jedine multidisciplinárny prístup nám umožní poskytovať adekvátnu a komplexnú pomoc obetiam. Významné sú v tejto oblasti aj kriminologické poznatky o páchatel'och a obetiach, ktoré je potrebné aplikovať pri objasňovaní trestných činov, pri rozhodovaní o vine a treste a tiež pri návrhoch na zmenu právnej úpravy.

K terminologickému vymedzeniu pojmu obeť

Obeťami trestných činov sa zaoberá samostatná, interdisciplinárna vedná disciplína, viktimológia.² Predmetom jej záujmu sú obeť trestných činov a vzťahy a interakcie medzi páchatel'om a obeťou pred, počas a po trestnom čine.³ Z hľadiska témy príspevku sme sa

² Pojem viktimológia je odvodený od latinského slova *victima*, čo znamená obeť.

³ ROMŽA, S. et al., 2018. *Alternatívne spôsoby výkonu trestov*. Košice: Šafárik Press UPJŠ v Košiciach, s. 138.

zamerali na trestnú viktimológiu, pričom okrem nej poznáme aj všeobecnú⁴ viktimológiu.⁵ Predmet trestnej viktimológie je vymedzený trestným právom a skúma osobnosť obeť a jej biologické, psychické a sociálne vlastnosti, vzťahy medzi obeťou a páchatelom, proces viktimizácie, úlohu obeť v procese odhaľovania, resp. objasňovania vecí, pomoc obeť, spôsoby jej odškodnenia a rehabilitácie, a tiež spôsoby predchádzania viktimizácii.⁶ Obeť v úzkom ponímaní teda chápeme ako fyzickú osobu, ktorá utrpela trestným činom akúkoľvek ujmu (na živote, zdraví, majetku, cti a iných právach).⁷ Z úzkeho chápania vychádza aj definícia obeť v Deklarácii základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci (ďalej ako „Deklarácia OSN o obeťach“),⁸ pričom obeťami podľa nej rozumieme „osoby, ktoré individuálne alebo kolektívne utrpeli ujmu, vrátane fyzického alebo psychického poškodenia, emocionálneho utrpenia, ekonomickej straty alebo závažného porušenia ich základných práv z dôvodu konania alebo nekonania, ktoré je porušením vnútroštátnych trestných zákonov platných v členských štátoch, vrátane tých zákonov, ktoré ustanovujú trestnosť zneužitia právomoci“.⁹

Čo sa týka definície pojmu obeť v slovenských podmienkach, tá je upravená v zákone č. 274/2017 Z. z. o obeťach trestných činov (ďalej ako „zákon o obeťach trestných činov“), pričom podľa nej obeťou rozumieme „fyzickú osobu, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody“, a tiež sa za obeť považuje „príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu a ak odsek 2 neustanovuje inak; ak je týchto osôb viac, považuje sa za obeť každá z nich“.¹⁰

Zákon o obeťach trestných činov definuje tiež ďalšiu kategóriu obeť, a to obzvlášť zraniteľné obeť,¹¹ ktorým priznáva väčší rozsah podpory a pomoci, resp. služieb, na ktoré

⁴ V predmete záujmu má každú obeť bez ohľadu na príčinu, pre ktorú sa obeťou stala. Skúma teda viktimitu, možnosti prevencie a pomoci obeťam.

⁵ JURIŠOVÁ, Kristína, 2017. *Poškodený v predsúdnom konaní*. Praha: Leges, s. 33.

⁶ ROMŽA, S. et al., 2018. *Alternatívne spôsoby výkonu trestov*. Košice: Šafárik Press UPJŠ v Košiciach, s. 138.

⁷ Predstavuje definíciu pojmu obeť, ktorá je všeobecne uznávaná viktimológmi. Okrem toho možno obeť chápať v najširšom ponímaní ako človeka alebo skupinu osôb, ktorí utrpeli akúkoľvek ujmu spôsobenú nielen trestným činom, ale aj vojnou, diskrimináciou, či živelnými pohromami. V širokom ponímaní ju chápeme ako osobu, organizáciu, morálny alebo právny poriadok, ktorý je ohrozený, poškodený alebo zničený trestným činom.

⁸ Prijatá Valným zhromaždením OSN č. 40/34 dňa 29. novembra 1985. Organizácia spojených národov. *Deklarácia základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci*. [online]. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/informacie/osn/>>.

⁹ ERDÉLYIOVÁ, Ruth, 2000. *Spravodlivosť pre obeť: Príručka k aplikácii Deklarácie základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, s. 7.

¹⁰ § 2 ods. 1 písm. b) zákona o obeťach trestných činov

¹¹ Podľa § 2 ods. 1 písm. c) zákona o obeťach trestných činov sú to dieťa (osoba mladšia ako 18 rokov), osoba staršia ako 75 rokov, osoba so zdravotným postihnutím, obeť trestných činov obchodovania s ľuďmi, nedobrovoľného zmiznutia, trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z trestných činov terorizmu alebo trestného činu domáceho násillia, obeť trestného činu spáchaného násillim alebo hrozbou násillia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženskej vyznania alebo viery a tiež obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie alebo druhotnej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obeť a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatelovi alebo závislosti od páchatel'a, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu.

majú tieto obeť právo a nárok, ako aj na špecifický prístup zo strany orgánov činných v trestnom konaní a subjektov poskytujúcich pomoc obetiam. Ten je nevyhnutný z toho dôvodu, že pri týchto osobách je vyššie riziko spôsobenia druhotnej¹² a opakovanej¹³ viktimizácie, nakoľko citlivejšie prežívajú jednotlivé štádia trestného konania ako aj výsluchy vedené policajtni alebo súdom. Tieto obeť sú výrazne negatívne ovplyvnené spáchaným trestným činom a často nie sú schopné zvládať ani predtým bežne vykonávané činnosti, pociťujú úzkosť, strach a bolesť.¹⁴ Preto je dôležité pri obzvlášť zraniteľných obetiach dbať o to, aby úkony, ktoré sú s ňou vykonávané, prebehli s veľkou citlivosťou.

Okrem toho zákon o obetiach trestných činov definuje aj ďalšie kategórie obetí, a to obeť násilného trestného činu a tiež obeť trestného činu domáceho násillia. Obeťou násilného trestného činu je „fyzická osoba, ktorej bola úmyselným násilným trestným činom spôsobená ujma na zdraví; ak táto osoba v dôsledku tohto činu zomrela (ďalej len „zomretý“), obeťou násilného trestného činu je aj pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom, a ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom a osoba, ktorá žila so zomretým najmenej po dobu jedného roka pred smrťou v spoločnej domácnosti a ktorá sa so zomretým starala o spoločnú domácnosť, alebo osoba, ktorá bola odkázaná výživou na zomretého alebo ktorej bola spôsobená nemajetková ujma trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násillia, sexuálneho zneužívania, týrania blízkej osoby a zverenej osoby alebo nedobrovoľného zmiznutia“.¹⁵ Pri definícii obeť násilného trestného činu môžeme vidieť definičný rozdiel medzi pojmom obeť a poškodený, kde obeťou násilného trestného činu sú aj iné kategórie obetí ako len samotná obeť. Na druhej strane tieto kategórie obetí ako napr. pozostalý manžel po zomretom alebo pozostalý rodič po zomretom nie sú poškodenými v trestnom konaní.

Na účely poskytovania služieb intervenčným centrom sa obeťou trestného činu domáceho násillia rozumie aj osoba ohrozená domácim násillím.¹⁶ V súvislosti s tým sa prijatím zákona o obetiach trestných činov do slovenského právneho poriadku zaviedla definícia trestného činu domáceho násillia, podľa ktorej sa ním rozumie „trestný čin spáchaný násillím alebo hrozbou násillia na príbuznom v priamom rade, osvojiteľovi, osvojencovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchatelom žije alebo žila v spoločnej domácnosti“.¹⁷ Z analýzy takto vymedzenej definície trestného činu domáceho násillia vyplýva, že neobsahuje sankciu, ktorá môže byť súdom uložená za jeho spáchanie, a teda nie je špecifikovaný druh trestu a tiež trestná sadzba. Pri pojmovom vymedzení jednotlivých znakov trestného činu domáceho násillia síce môžeme analogicky vychádzať z definícií, ktoré nám poskytuje zákon

¹² Podľa § 2 ods. 1 písm. f) zákona o obetiach trestných činov je to ujma, ktorá obeť vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov.

¹³ Podľa § 2 ods. 1 písm. g) zákona o obetiach trestných činov je to ujma, ktorá obeť vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchatel'a, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním, zastrášaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeťou, pomstnením sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obeť alebo psychickú integritu obeť.

¹⁴ *Dôvodová správa k zákonu o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov* [online]. Bratislava, 2017. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=441907>.

¹⁵ § 2 ods. 1 písm. d) zákona o obetiach trestných činov

¹⁶ § 2 ods. 4 zákona o obetiach trestných činov

¹⁷ § 2 ods. 1 písm. e) zákona o obetiach trestných činov

č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej ako „Trestný zákon“), no na druhej strane je potrebné uviesť, že jednotlivé skutkové podstaty trestných činov sú definované len v Trestnom zákone. Na základe uvedeného máme za to, že z hľadiska jednotnosti a určitosti by bolo vhodné jednotlivé znaky takto vymedzeného trestného činu domáceho násillia subsumovať pod skutkovú podstatu trestného činu Týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona, prípadne doplniť ďalší odsek v § 122 Trestného zákona, ktorý vymedzuje trestný čin a spôsoby jeho spáchania.

Na rozdiel od zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku (ďalej ako „Trestný poriadok“), ktorý upravuje procesné postavenie obete ako poškodeného, ktorým sa rozumie „osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené práva či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody“¹⁸ a môže byť ním aj právnická osoba, podľa zákona o obetiach trestných činov môže byť obeťou len fyzická osoba alebo za určitých okolností príbuzný. Z hľadiska terminológie je teda pojem poškodený širším pojmom ako obeť (poškodeným môže byť fyzická aj právnická osoba) a zároveň užším pojmom ako obeť (obeťou je aj ďalší okruh subjektov vymedzený v zákone o obetiach trestných činov). V trestnom konaní môže mať obeť okrem procesného postavenia poškodeného aj postavenie oznamovateľa trestného činu alebo svedka.

Jednotlivé druhy pomoci obetiam trestných činov

Pomoc obetiam trestných činov z hľadiska typu poskytovateľa poznáme laickú a inštitucionálnu. Laická pomoc spočíva v tom, že obeť trestného činu sa bezprostredne po traumatizujúcej udalosti obracia so žiadosťou o pomoc na svojich najbližších, kde hľadá pochopenie, podporu a pocit, že je v bezpečí. Od okolia obete sa vyžaduje empatia, pomoc obeti vyrovnáť sa s traumou, ktorú prežila a ak si to vyžaduje situácia, pomoc obeti pri vybavovaní úradných záležitostí.

V situáciách, keď laická pomoc nestačí, obeť sa obracia na políciu, prípadne aj na rôzne organizácie pomoci obetiam, teda ide o inštitucionálnu pomoc. Polícia ako orgán štátnej moci popri dokumentovaní a vyšetrowaní trestného činu nemá dostatočný priestor na to, aby obeti poskytovala pomoc v podobe, v akej ju poskytujú mimovládne organizácie. Preto by polícia mala pri prvom kontakte obeť informovať o možnostiach pomoci, a tiež ju oboznámiť s kontaktmi, na ktoré sa môže za tým účelom obrátiť. Z tohto hľadiska je dôležité, aby príslušníci polície mali dostatočné vedomosti o tom, ako sa správať k obeti, ako jej poskytnúť všetky potrebné informácie, a tiež ako s ňou zaobchádzať, aby bolo zabránené druhotnej viktimizácii. Organizáciami, ktoré poskytujú pomoc obetiam, sú rôzne mimovládne organizácie, ktoré sú zamerané väčšinou na riešenie konkrétneho typu problémov, a to najmä v oblasti psychologickkej, právnej, sociálnej, a taktiež zabezpečujú pre obeť krízovú intervenciu alebo ochranu pred páchatelom.¹⁹

Z hľadiska psychologickkej pomoci je dôležité obnoviť u obete pocit bezpečia a stability, teda poskytnúť jej informácie o situácii, o jej možných reakciách na viktimáciu²⁰, o ďalšom postupe a o možnosti obrátiť sa na odborníkov. Psychologická pomoc obeti sa

¹⁸ § 46 ods.1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

¹⁹ KLIMEK, L. et al., 2020: *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s. 178.

²⁰ Proces, v ktorom sa z potenciálnej obete stáva reálna obeť.

zameriava na proces hojenia traumy a návrat obeť do normálneho života, podporuje sa ventilácia emócií naviazaných na traumatizujúcu skúsenosť, odborník pomáha obeť pochopiť jej reakcie na prežitú udalosť a pomáha jej podporiť ozdravné psychické procesy, poskytuje obeť informácie o tom, ako môže prebiehať proces hojenia a informuje obeť o možnosti dočasného zhoršenia symptómov a ponúka možnosti, ako si v ťažkej chvíli poradiť.²¹

Sociálnu pomoc obeť poskytujú najčastejšie pracovníci mimovládnych organizácií, ktoré pôsobia zväčša na regionálnej úrovni. Ich činnosť spočíva v sprevádzaní obeť na výsluchy, prípadne na súdne pojednávania. Sociálni pracovníci pomáhajú obeť zorientovať sa v sociálnom systéme v prípadoch, keď potrebujú vybaviť rôzne úradné záležitosti týkajúce sa zmenenej životnej situácie, ktorá vyplýva z ich viktimácie (napr. pomoc pri vybavovaní náhradného výživného alebo iných sociálnych dávok, pri vybavovaní umiestnenia detí do predškolských zariadení, ak došlo k zmene miesta trvalého pobytu).²² Sociálny systém v SR má však veľa nedostatkov, pre ktoré je veľa krát obeť znemožnené získať adekvátnu pomoc. Veľa záležitostí, ktoré by sa dali vybaviť na jednom mieste, musí osoba vybavovať na viacerých úradoch, jednotlivé systémy nie sú prepojené, a tak to je pre obeť náročné a komplikované. Jedným zo súvisiacich problémov je dĺžka trvania súdnych konaní, čo je pre obeť taktiež nepriaznivé (v kontexte majetkového vyrovnania, stanovenia výživného, a pod.). Vzhľadom na uvedené môžeme konštatovať, že obeť trestných činov sa ocitajú v ťažkých životných situáciách, ktoré často vidia ako bezvýhodiskové, a preto je aj v tejto oblasti nevyhnutné urobiť zmeny, ktoré prispievajú k lepšej a komplexnejšej pomoci obeť trestných činov (prepojiť systémy jednotlivých štátnych inštitúcií, vzdelávať zainteresované profesie a zvyšovať informovanosť).²³

Ďalšou oblasťou profesionálnej pomoci je právna pomoc, ktorá je tiež obsiahnutá v zákone o obeť trestných činov. Do prijatia tohto zákona v slovenských podmienkach absentovala ucelená úprava práv, ochrany, podpory, pomoci, či odškodňovania obeť trestných činov. Určité čiastkové úpravy sme nachádzali v Trestnom poriadku, v sociálnych zákonoch, a tiež už v zrušenom zákone o odškodňovaní poškodených osôb. Zákomom o obeť trestných činov sa posilnilo postavenie obeť trestných činov, definovali sa formy a druhy pomoci obeť trestných činov, a tiež sa kreovali viaceré procesné aj mimoprocesné práva obeť. Podľa zákona o obeť trestných činov právom obeť trestných činov na právnu pomoc rozumieme poskytovanie právnych informácií a právne zastupovanie obeť v trestnom konaní a v civilných súdnych konaniach, ktoré súvisia so zabezpečením ochrany a uplatnením práv obeť.²⁴ Právnu pomoc poskytuje obeť Centrum právnej pomoci za podmienok a v rozsahu ustanovenom v osobitnom predpise (nie v trestných veciach),²⁵ subjekt poskytujúci pomoc obeť (musí mať udelenú na túto činnosť akreditáciu

²¹ KLIMEK, L. et al., 2020: *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s. 179.

²² Tamtiež, s. 180.

²³ SMITKOVÁ, Hana a Zuzana OČENÁŠOVÁ, 2017. *Vzťah matka – dieťa v kontexte partnerského násillia na ženách*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, s. 48.

²⁴ § 7 zákona o obeť trestných činov

²⁵ Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Ministerstvom spravodlivosti SR a byť zapísaný v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam) a advokát za podmienok a v rozsahu ustanovenom podľa Trestného poriadku.

Medzinárodná právna úprava pomoci obetiam trestných činov

OSN prijala jeden z najdôležitejších medzinárodných dokumentov, a to Deklaráciu OSN o obetiach. Predmetný dokument je prejavom všeobecného súhlasu medzinárodného spoločenstva k obnoveniu rovnováhy medzi základnými právami podozrivých a páchatel'ov s právami a nárokmi obetí. Ide o nezáväzný dokument, ktorý stanovuje minimálne štandardy v oblasti ochrany obetí trestných činov, ktoré slúžia ako akýsi model pre vytváranie právnych úprav členských štátov v tejto oblasti. Deklarácia OSN o obetiach vytvorila čo najširšiu charakteristiku pojmu obeť, aby bol tento pojem čo najadekvátnejšie implementovaný v jednotlivých krajinách (tak je tomu aj v slovenskom zákone o obetiach trestných činov). Deklarácia OSN o obetiach odporúča členským štátom prijať opatrenia, ktoré sledujú zlepšenie postavenia obeť ako na medzinárodnej, tak aj na regionálnej úrovni. Ide najmä o opatrenia, ktoré spočívajú v snahe zlepšiť prístup k trestnej justícii a spravodlivému zachádzaniu, k primeranému odškodneniu, kompenzácii škody a v snahe uľahčiť prístup k službám poskytujúcim obetiam trestnej činnosti pomoc a podporu.²⁶

Ako odozvu na Deklaráciu OSN o obetiach prijala Komisia OSN pre prevenciu kriminality a trestnú justíciu v máji 1996 rezolúciu o spracovaní príručiek o aplikácii a uplatňovaní tejto deklarácie. Takou je aj Príručka Spravodlivosť pre obeť, ktorá slúži ako nástroj na realizáciu programov služieb obetiam a na tvorbu politík citlivých k obetiam, postupov a protokolov pre orgány trestného súdництва a iných, ktoré prichádzajú do styku s obeťami. Príručka naznačuje základné kroky v rozvoji komplexných služieb pomoci obetiam trestných činov, venuje sa odškodneniu obetí a náhrade škody.²⁷ No na to, aby fungovali princípy, ktoré sú stanovené na medzinárodnej úrovni, musia sa aplikovať v praxi na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Štandardy, ktoré boli uvedené v predmetnej príručke, sa aplikovali aj v slovenských podmienkach prijatím zákona o obetiach trestných činov.

Európsky systém ochrany ľudských práv sa považuje za najrozvinutejší spomedzi regionálnych systémov ochrany ľudských práv. Rada Európy založila v roku 1981 Osobitný výbor odborníkov pre problematiku obetí trestných činov v oblasti trestnej a sociálnej politiky. V roku 1983 prijala jej najvýznamnejší právny dokument v oblasti pomoci obetiam, a to Európsky dohovor o odškodňovaní obetí násilných trestných činov.²⁸ Slovenský zákon č.

²⁶ ERDÉLYIOVÁ, Ruth, 2000. *Spravodlivosť pre obeť: Príručka k aplikácii Deklarácie základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, s. 140.

²⁷ Tamtiež, s. 7.

²⁸ Národná rada SR s dohovorom vyslovila súhlas uznesením č. 1137 zo dňa 6. novembra 2008 a prezident SR dohovor ratifikoval dňa 20. februára 2009. Dohovor nadobudol platnosť dňa 1. februára 1988 v súlade s článkom 16 ods. 1. Pre SR nadobudol platnosť dňa 1. júla 2009 v súlade s článkom 16 ods. 2. Jeho podstata spočíva v úprave pravidiel pre odškodňovanie obetí trestných činov, podľa ktorých má štát povinnosť odškodňovať obeť, ak nemožno dosiahnuť odškodnenie z iných zdrojov. Stanovuje aj primeranú výšku odškodnenia, ktorá musí v konkrétnom prípade pokryť aspoň ušlý zisk, výdavky na liečbu a hospitalizáciu, výdavky na pohreb, a pokiaľ ide o závislé osoby, ušlé výživné. Dohovor o odškodňovaní obetí zároveň určuje, že predpisy upravujúce odškodňovanie môžu stanoviť lehotu, počas ktorej je potrebné podať žiadosť o odškodnenie. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 162/2009 Z. z. o uzavretí Európskeho dohovoru o odškodňovaní obetí

215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi (ďalej ako „zákon o odškodňovaní poškodených osôb“)²⁹ tvoril integrálnu súčasť plnenia záväzkov SR v súvislosti s jej vstupom do Európskej únie. Vzhľadom na túto skutočnosť bol zákon o odškodňovaní poškodených osôb zosúladený s Európskym dohovorom o odškodňovaní obetí násilných trestných činov. Predmetný dohovor stanovil minimálne štandardy poskytovania odškodňovania tým, že umožnil získanie odškodnenia za ujmu spôsobenú úmyselným násilným trestným činom, a to aj v prípadoch, keď nebolo možné stíhať, či potrestať páchatel'a. Pod vplyvom tohto dohovoru bola do zákona o odškodňovaní poškodených osôb implementovaná požiadavka odškodnenia tých, ktorí boli závislí od osôb, ktoré zomreli v dôsledku úmyselného trestného činu a tiež bol rozšírený okruh osôb, ktoré mali nárok na odškodnenie, teda okrem občanov štátu, ktorý pristúpil k dohovoru aj na občanov všetkých členských štátov Rady Európy s trvalým pobytom v štáte, v ktorom bol spáchaný trestný čin.³⁰ Rada Európy prijala aj ďalšie významné dokumenty, napr. v roku 1985 Odporúčanie o postavení obetí v rámci trestného práva a trestného konania č. R (85) 11, v roku 1987 Odporúčanie o pomoci obetiam a prevencii viktimácie č. Rec (87) 21³¹ a v roku 2006 prijala Odporúčanie o pomoci obetiam trestných činov.

Právnej úprave pomoci obetiam trestných činov sa venuje aj EÚ, pričom ochrana obetí trestných činov je jednou z jej hlavných priorít. Už v roku 1981 prijal Európsky parlament rezolúciu o odškodnení obetí násilných činov a v roku 2001 bolo prijaté Rámcové rozhodnutie 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní.³² Najzásadnejším legislatívnym dokumentom EÚ v tejto oblasti je Smernica 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov.³³ Táto smernica bola do právneho poriadku SR implementovaná zákonom o obetiach trestných činov. Jej cieľom je, aby boli obetiam trestných činov poskytnuté informácie, podpora a ochrana, aby im bolo umožnené zúčastniť sa na trestnom konaní, aby bolo s obeťami zaobchádzané s rešpektom, citlivo individuálne, profesionálne a bez diskriminácie. Obeťami v zmysle tejto smernice sú fyzické osoby (ktorým bola v priamom dôsledku trestného činu spôsobená ujma vrátane fyzickej, mentálnej alebo emocionálnej ujmy alebo majetkovej škody) a rodinní príslušníci osoby, ktorá v priamom dôsledku trestného činu zomrela (ktorým bola v dôsledku smrti danej osoby spôsobená ujma). V smernici sú vymedzené tiež práva obetí, teda možno konštatovať, že komplexne upravuje ochranu obetí v trestnom konaní a pomoc obetiam trestných činov.

V oblasti pomoci obetiam vnútroštátne orgány často priznávajú obetiam osobitné opatrenia, ktoré pomáhajú zabrániť ďalšej agresii alebo ďalšiemu útoku zo strany páchatel'a. EÚ zaviedla mechanizmus vzájomného uznávania ochranných opatrení, a to s cieľom, aby ak osobe bol priznaný v jednom z členských štátov, aby túto ochranu požívala aj po presťahovaní

násilných trestných činov. [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: < <https://www.epi.sk/zz/2009-162> >.

²⁹ Zrušený zákonom o obetiach trestných činov.

³⁰ Čl. I. zákona č. 79/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.

³¹ Vyzýva členské štáty k prijatiu takých krokov, ktoré obetiam násilných trestných činov poskytnú všestrannú pomoc a podporu a zároveň zlepšia postavenie týchto osôb.

³² Rámcové rozhodnutie definovalo pojem obeť, stanovilo povinnosť pre jednotlivé členské štáty zabezpečiť, aby obeť mali reálne a primerané postavenie v ich trestnoprávnom systéme a aby zabezpečili ochranu obetí pred sekundárnou viktimizáciou.

³³ Smernica zo dňa 25. októbra 2012.

sa alebo vycestovaní do iného členského štátu. Nakoľko v oblasti práva EÚ existujú rôzne právne základy pre vzájomné uznávanie občianskoprávných a trestnoprávných opatrení, na zabezpečenie obehu troch najbežnejších typov ochranných opatrení v rámci EÚ boli potrebné dva samostatné nástroje. Tými nástrojmi sú ochranné príkazy, na ktoré sa vzťahuje smernica³⁴ a nariadenie³⁵, a týkajú sa situácií, keď osoba ako obeť alebo potenciálna obeť ťaží z toho, že osoba predstavujúca riziko má zakázaný alebo obmedzený vstup na určité miesta a styk s ňou alebo priblíženie sa k nej.

Pomoc obetiam trestných činov v kontexte slovenského zákona o obetiach trestných činov

S pomocou obetiam trestných činov súvisia okrem práva na právnu pomoc aj ďalšie základné práva obetí trestných činov, ktoré sú upravené zákonom o obetiach trestných činov a rozumieme nimi právo byť vypočutý, právo na zaobchádzanie s úctou, rešpektom a citlivosťou, právo na informácie³⁶, právo na poskytnutie odbornej pomoci, právo na ochranu pred druhotnou viktimizáciou alebo opakovanou viktimizáciou a právo na odškodnenie.

Právo na poskytnutie odbornej pomoci zabezpečujú subjekty poskytujúce pomoc obetiam.³⁷ Je to jedno z hlavných a základných práv obetí a poskytnutie adekvátnej odbornej pomoci môže viesť k zredukovaniu ujmy, ktorú obeť utrpela a tiež jej môže uľahčiť jej účasť na prípadnom trestnom konaní. Právo na poskytnutie odbornej pomoci sa obeti zaručuje bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní.³⁸ Teda poskytnutie odbornej pomoci obeti nie je viazané na splnenie žiadnej podmienky, je bezvýhradné a bezpodmienečné, no predpokladom je žiadosť obeť o jej poskytnutie.³⁹ Odborná pomoc má podľa zákona o obetiach trestných činov dve formy, a to všeobecnú odbornú pomoc obetiam⁴⁰ a špecializovanú odbornú pomoc obzvlášť zraniteľnej obeť.⁴¹ Čo sa

³⁴ Smernica 2011/99/EÚ o európskom ochrannom príkaze, ktorá je vôbec prvou smernicou EÚ prijatou na účely zavádzania vzájomného uznávania justičných rozhodnutí v trestných veciach EÚ. V SR je to zákon č. 398/2015 Z. z. o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³⁵ Nariadenie (EÚ) č. 606/2013 o vzájomnom uznávaní ochranných opatrení v občianskych veciach, ktorým je upravené, že ak osoba disponuje ochranným príkazom v občianskej veci, ktorý bol vydaný v členskom štáte jej bydliska, môže využiť predmetné nariadenie, ktorým sa stanovuje mechanizmus, ktorý umožňuje uznanie ochranných príkazov vydaných ako opatrenie v občianskej veci medzi členskými štátmi.

³⁶ § 4 zákona o obetiach trestných činov

³⁷ Subjekty, ktoré sú zapísané v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam a majú udelenú akreditáciu. § 5 zákona o obetiach trestných činov SR.

³⁸ § 5 ods. 6 zákona o obetiach trestných činov.

³⁹ Dôvodová správa k zákonu o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online]. Bratislava, 2017. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=441907>.

⁴⁰ Poskytuje sa všetkým obetiam, vrátane obzvlášť zraniteľných obetiam, na požiadanie bez zbytočného odkladu, bezplatne alebo za poplatok. Rozumieme ňou odbornú činnosť a poskytovanie služieb, konkrétne poskytnutie a náležité vysvetlenie informácií, právnu pomoc na uplatnenie práv obeť, ktoré jej patria podľa tohto zákona, právnu pomoc na uplatnenie práv obeť, ktorá má postavenie poškodeného alebo svedka v trestnom konaní (poskytuje advokát), psychologickú pomoc (poskytujú odborne spôsobilé osoby, ktoré získali vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v študijnom odbore psychológia a vykonávali prax najmenej tri roky v danom odbore), poradenstvo týkajúce sa rizika a predchádzania opakovanej viktimizácii.

⁴¹ Rozumieme ňou cieľenú a integrovanú odbornú činnosť a poskytovanie služieb, ktorými sa rozumie poskytovanie všeobecnej odbornej pomoci, poskytnutie krízovej psychologickej intervencie, vyhodnotenie hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia, sprostredkovanie poskytovania sociálnych služieb v zariadení núdzového bývania a špecializovaného sociálneho poradenstva, ak život alebo zdravie obzvlášť zraniteľnej obeť je bezprostredne ohrozené. Špecializovanú odbornú pomoc obzvlášť zraniteľnej obeť je

týka všeobecnej odbornej pomoci,⁴² tú sú povinné poskytnúť subjekty poskytujúce pomoc obetiam všetkým obetiam, teda aj obzvlášť zraniteľným obetiam. Poskytuje sa na požiadanie bez zbytočného odkladu, a to osobne alebo telefonicky. Pokiaľ ide o špecializovanú odbornú pomoc,⁴³ tá je určená a poskytovaná len obzvlášť zraniteľným obetiam a poskytuje sa im na požiadanie bez zbytočného odkladu a bezplatne⁴⁴. Zákon o obetiach tu ustanovuje zásadu, podľa ktorej sa odborná pomoc poskytuje obeti trestného činu v súlade s jej osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom.⁴⁵ Odbornú pomoc obetiam poskytujú fyzické aj právnické osoby, ktoré majú požadovanú odbornú spôsobilosť a ktoré získali vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v študijnom odbore právo⁴⁶, psychológia alebo sociálna práca a vykonávali prax najmenej počas troch rokov v príslušnom odbore.

Dôležitým právom obetí trestných činov je právo na ochranu pred druhotnou viktimizáciou alebo opakovanou viktimizáciou, ktoré je upravené v § 8 zákona o obetiach trestných činov. Orgány činné v trestnom konaní, súdy a subjekty poskytujúce pomoc obetiam sú povinné postupovať tak, aby ich činnosť nespôsobovala obeti a jej rodinným príslušníkom druhotnú viktimizáciu a prijímať účinné opatrenia, ktoré by mali zabrániť opakovanej viktimizácii. Z tohto hľadiska je cieľom, aby sa úplne obmedzil kontakt medzi páchatelom trestného činu a jeho obeťou, a to nielen počas procesného úkonu, ale aj pred ním a po ňom. Jedným z nástrojov zabránenia vzniku druhotnej alebo opakovanej viktimizácie je obmedzenie uskutočnenia konfrontácie obete s páchatelom, a to pri niektorých taxatívne vymedzených trestných činoch, a tiež pri trestných činoch spáchaných násilím alebo hrozbou násillia. S tým súvisí tiež povinnosť daná zákonom, že „na tento účel orgán činný v trestnom konaní a súd používa vhodne prispôbené úradné miestnosti, alebo prijíma iné opatrenia na zabránenie styku páchatel'a s obeťou alebo jej rodinnými príslušníkmi“.⁴⁷ No práve tu dochádza k aplikačným problémom, nakoľko priestorové možnosti jednotlivých policajných útvarov nespĺňajú požiadavky zákona. No v tejto oblasti by malo dôjsť k zmene, nakoľko

subjekt poskytujúci pomoc obetiam povinný poskytnúť na požiadanie bez zbytočného odkladu a bezplatne. Zákon o obetiach tu ustanovuje zásadu, podľa ktorej sa odborná pomoc poskytuje obeti trestného činu v súlade s jej osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom. To znamená, že je potrebné zohľadňovať a posudzovať každý jeden prípad individuálne.

⁴² Podľa § 5 ods. 3 zákona o obetiach trestných činov ide „o poskytnutie a náležité vysvetlenie informácií podľa § 4 ods. 2 a 5 zákona o obetiach, právnu pomoc na uplatnenie práv obete, ktoré jej patria podľa tohto zákona, právnu pomoc na uplatnenie práv obete, ktorá má postavenie poškodeného alebo svedka v trestnom konaní, psychologickú pomoc, poradenstvo týkajúce sa rizika a predchádzania opakovanej viktimizácii.“

⁴³ Podľa § 5 ods. 4 zákona o obetiach trestných činov „ide o cieleňú a integrovanú odbornú činnosť a poskytovanie služieb, ktorými sa rozumie poskytovanie všeobecnej odbornej pomoci, poskytnutie krízovej psychologickkej intervencie, vyhodnotenie hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia, sprostredkovanie poskytovania sociálnych služieb v zariadení núdzového bývania a špecializovaného sociálneho poradenstva,“⁶ ak život alebo zdravie obzvlášť zraniteľnej obete je bezprostredne ohrozené.“

⁴⁴ Subjekt poskytujúci pomoc obetiam poskytne obzvlášť zraniteľnej obeti špecializovanú odbornú pomoc po dobu 90 dní, a to bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní. V odôvodnených prípadoch možno po uplynutí 90 dní na požiadanie obzvlášť zraniteľnej obete pokračovať v poskytovaní špecializovanej odbornej pomoci v súlade s jej osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom počas celého trestného konania a primeraný čas po ňom.

⁴⁵ § 5 ods. 5 zákona o obetiach trestných činov.

⁴⁶ V prípade študijného odboru právo sa uplatňuje výnimka, nakoľko za odborne spôsobilú osobu na poskytovanie odbornej pomoci sa považuje aj osoba, ktorá získala vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa v študijnom odbore právo.

⁴⁷ § 8 ods. 2 zákona o obetiach trestných činov.

v priebehu roka 2023 by mala polícia začať využívať 14 špeciálnych výsluchových miestností pre detské a ďalšie zraniteľné obeť trestných činov. Tieto vzniknú v rámci národného projektu „Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obeť a ďalšie obzvlášť zraniteľné obeť trestných činov“ a ďalších osem miestností sa vybuduje prostredníctvom Nórskeho finančného mechanizmu. Tiež sa pripravujú dve špeciálne výsluchové miestnosti pre obeť obchodovania s ľuďmi, ktoré by mali vzniknúť v Bratislave a v Humennom. Priestor špeciálnej výsluchovej miestnosti je prispôsobený tak, aby eliminoval u obeť nepríjemné zážitky a zabraňoval priamemu kontaktu obeť s páchatelom. Bude to zabezpečené tým, že policajť bude s obeťou počas výsluchu v miestnosti sám, prípadne s prizvaným psychológom a znalcom. Všetky ostatné osoby, ktoré majú právo byť prítomné, budú sledovať úkon z vedľajšej oddelenej miestnosti prostredníctvom technického zariadenia. Zároveň sa bude vyhotovovať zvukovo-obrazový záznam všetkých výsluchov. Prvá takáto špeciálna výsluchová miestnosť začala fungovať v roku 2019 na Akadémii PZ v Bratislave. Služi na vzdelávanie policajtov, a tiež na potreby policajnej praxe.⁴⁸ Súčasťou tohto projektu je tiež odborné vzdelávanie policajtov, pričom prioritne je zamerané na vyšetrovateľov PZ a poverených príslušníkov PZ, ktorí prichádzajú do osobného kontaktu s obeťami. Toto vzdelávanie sa zabezpečuje prostredníctvom Akadémie PZ v Bratislave. Cieľom je, aby na vytýpaných útvaroch PZ boli pre účely praxe k dispozícii minimálne dvaja vyškolení policajti na pozícii vyšetrovateľa PZ alebo povereného príslušníka PZ. No zároveň treba podotknúť, že realizácia predmetného projektu začala v roku 2018 a mal byť uskutočnený do 31.12.2021, no termín sa viackrát predĺžil.⁴⁹ Ďalším projektom v oblasti naplňovania povinnosti ochrany pred druhotnou alebo opakovanou viktimizáciou zo strany súdov je projekt Ministerstva spravodlivosti SR „Zvyšovanie účinnosti súdnictva prostredníctvom ochrany/posilnenia postavenia obeť a zraniteľných strán“, vďaka ktorému od marca 2022 vznikajú na súdoch špeciálne miestnosti pre výsluch detí a obzvlášť zraniteľných obeť.⁵⁰ V rámci tohto projektu bola tiež vytvorená a distribuovaná metodická príručka pre sudcov s názvom Zvyšovanie efektívnosti a kvality justičného systému v oblasti ochrany maloletých ako obeť trestných činov a v rámci rodinno-právnych sporov.

Posledné právo, ktoré je upravené zákonom o obeťiach trestných činov, je právo obeť na odškodnenie a jeho úprava je obsiahnutá v tretej časti zákona o obeťiach trestných činov. Touto časťou sa implementuje do zákona o obeťiach trestných činov koncepcia odškodňovania obeť trestných činov, ktorá bola upravená zákonom o odškodňovaní poškodených osôb. O podmienkach odškodnenia sú povinné informovať obeť násilného trestného činu, ktorej bola spôsobená ujma na zdraví, orgány činné v trestnom konaní. Toto

⁴⁸ „Polícia by tento rok mala začať využívať 14 výsluchových miestností“ [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z:

<https://www.teraz.sk/slovensko/policia-by-tento-rok-mala-zacat-vyuz/693915-clanok.html>.

⁴⁹ Národný projekt „Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obeť a ďalšie obzvlášť zraniteľné obeť trestných činov“ [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: www.akademiapz.sk.

⁵⁰ V období od marca do mája 2022 vznikli na 8 súdoch (Okresné súde v Galante, Spišskej Novej Vsi, Rožňave, Rimavskej Sobote, Zvolene, Bratislave II, Prešove a Krajský súd v Prešove) špeciálne miestnosti. Ministerstvo spravodlivosti SR, 2022. Aktuality. *V období od marca do mája 2022 vznikajú na 8 súdoch špeciálne miestnosti, ktoré pomôžu pri vypočúvaní detí a obzvlášť zraniteľných obeť* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z:

<https://www.justice.gov.sk/aktualne-temy/v-obdobi-od-marca-do-maja-2022-vznikaju-na-8-sudoch-specialne-miestnosti-ktore-pomozu-pri-vypocuvani-deti-a-obzvlast-zranitelnych-obeť/>.

odškodnenie poskytuje obeti násilného trestného činu štát, pričom celková suma odškodnenia nesmie presiahnuť päťdesiatnásobok sumy mesačnej minimálnej mzdy.⁵¹ Ak bola trestným činom spôsobená smrť, obeť násilného trestného činu má podľa aktuálneho znenia zákona nárok na vyplatenie odškodnenia za spôsobenú nemajetkovú ujmu vo výške dvadsaťpäťnásobku sumy mesačnej minimálnej mzdy. V pôvodnom znení zákona to bola suma vo výške päťdesiatnásobok minimálnej mzdy a ak bolo obetí viac, suma odškodnenia sa medzi nich rozdelila rovnakým dielom. Podľa súčasného znenia zákona teda došlo k zrovnoprávneniu pozostalých obetí a každá má nárok na vyplatenie odškodnenia za spôsobenú nemajetkovú ujmu vo výške dvadsaťpäťnásobku sumy mesačnej minimálnej mzdy. V prípade ak bola trestným činom spôsobená smrť a je len jedna pozostalá obeť násilného trestného činu, ktorá bola odkázaná výživou na zomretého, podľa súčasného zákona má nárok na vyplatenie odškodnenia vo výške päťdesiatnásobku sumy mesačnej minimálnej mzdy.⁵² O poskytnutí odškodnenia rozhoduje na základe písomnej žiadosti Ministerstvo spravodlivosti SR, pričom tiež došlo k zmene lehoty na rozhodnutie z pôvodných šiestich mesiacov odo dňa doručenia úplnej žiadosti na štyri mesiace.

Poskytovanie pomoci obetiam trestných činov intervenčnými centrami a informačnými kancelármi

V zmysle zákona o obetiach trestných činov poskytujú obetiam pomoc subjekty, ktorým bola rozhodnutím Ministerstva spravodlivosti SR udelená akreditácia programu podpory obetí. Takýto subjekt poskytujúci alebo zabezpečujúci pomoc a podporu obetiam, je zapísaný v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam. Aby tieto subjekty získali akreditáciu na poskytovanie odbornej pomoci obetiam, musia spĺňať podmienky, ktoré sú uvedené v zákone o obetiach. Podmienky na získanie akreditácie musia byť splnené kumulatívne, teda sú to bezúhonnosť a odbornosť tohto subjektu, bezúhonnosť a odborná spôsobilosť fyzických osôb, ktoré subjekt poskytujúci pomoc obetiam zamestnáva alebo bude zamestnávať v pracovnoprávnom vzťahu, alebo fyzických osôb v inom zmluvnom vzťahu, ktoré poskytujú alebo budú poskytovať odbornú pomoc obetiam, projekt programu podpory obetí, v ktorom sú písomne zdokumentované metódy odbornej pomoci a formy jej výkonu, materiálo-technické vybavenie potrebné na poskytovanie odbornej pomoci, na ktorú žiada akreditáciu a spôsob alebo predpokladaný spôsob ich financovania, vlastnícke právo alebo užívacie právo k priestorom, v ktorých bude poskytovať odbornú pomoc, na ktorú žiada akreditáciu a poistenie zodpovednosti za škodu (§24 ods. 1 zákona o obetiach). Z vyššie uvedeného vyplýva, že fyzické osoby, ktoré subjekt poskytujúci pomoc obetiam zamestnáva alebo bude zamestnávať v pracovnoprávnom vzťahu, alebo fyzické osoby v inom zmluvnom vzťahu, by mali byť minimálne jedna odborne spôsobilá osoba pre každý zo študijných odborov sociálna práca, psychológia, právo a jeden advokát. Odborne spôsobilou osobou rozumieme osobu, ktorá získala vysokoškolské vzdelanie v týchto študijných odboroch a vykonávala prax po dobu najmenej tri roky. Bezúhonnosť tieto osoby preukazujú odpisom z registra trestov. Akreditáciu môžu subjekty získať na päť rokov, pričom je možnosť ju predĺžiť, no je neprevoditeľná a tiež neprechádza na právneho nástupcu. Akreditácia sa udeľuje na

⁵¹ § 13 zákona o obetiach trestných činov.

⁵² § 12 ods. 2 zákona o obetiach trestných činov.

poskytovanie všeobecnej odbornej pomoci alebo špecializovanej odbornej pomoci (obzvlášť zraniteľným obetiam, ktorých okruh si subjekt môže zvoliť).⁵³

V súčasnosti sú akreditovanými subjektmi uvedenými v Registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam: Aliancia žien - Cesta späť, BUDÚCNOSŤ n.o., Centrum náhrad, Centrum podpory VIDIA n.o., Centrum Slniečko, Centrum sociálnych služieb KA, Fenestra, Iniciatíva Inakosť, Kanisová & Kanis Advokátska kancelária s.r.o., Luna n.o., MyMamy, o.z., OPTIMA FIDE o.z., OZ HANA, Pomoc obetiam násilia, Poradenské centrum Nádej, Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar, ŽENA V TIESNI, Ženy pomáhajú ženám.

Na základe novely zákona o obetiach, ktorá nadobudla účinnosť 1. júla 2021, môžu akreditované subjekty poskytujúce špecializovanú odbornú pomoc obetiam trestného činu domáceho násilia pôsobiť ako intervenčné centrum. Intervenčné centrum poskytuje krízovú intervenciu a odbornú pomoc v rozsahu udelennej akreditácie na území kraja alebo území uvedenom v rozhodnutí o udelení akreditácie, ak na území jedného kraja pôsobí viac ako jedno intervenčné centrum. Pri žiadosti o zápis označenia „intervenčné centrum“ musí subjekt preukázať poskytovanie pomoci obetiam trestného činu domáceho násilia po dobu minimálne päť rokov (započítava sa poskytovanie takej pomoci aj podľa osobitného zákona, ktorú je subjekt povinný preukázať vo forme prílohy k žiadosti, napr. kópia registrácie sociálnej služby podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách, akreditácia podľa zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, čestné vyhlásenie nepostačuje).

Intervenčné centrum spolupracuje s políciou a zabezpečuje pomoc obetiam trestného činu domáceho násilia, ak bola násilná osoba vykázaná zo spoločnej domácnosti. Preto je významnou zmenou aj novela zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore, ktorá nadobudla účinnosť 1. novembra 2021, kde je v § 27a ods. 1 uvedené, že „policajt je oprávnený vykázať z bytu alebo domu alebo iného priestoru spoločne obývaného s ohrozenou osobou a aj z jeho bezprostredného okolia osobu, u ktorej možno na základe zistených skutočností očakávať útok na život, zdravie, slobodu alebo zvlášť závažný útok na ľudskú dôstojnosť ohrozenej osoby, najmä vzhľadom na predchádzajúce takéto útoky; súčasťou vykážania zo spoločného obydľia je aj zákaz vstupu vykážanej osobe do spoločného obydľia počas 14 dní od vykážania. Policajt je oprávnený vykázať zo spoločného obydľia takúto osobu aj počas jej neprítomnosti“. Vykázanie násilnej osoby teda platí na 14 dní. V tomto čase sa vykázaná osoba nemôže vrátiť domov a nesmie sa k obeti priblížiť na vzdialenosť menšiu ako 50 metrov. Na vykonanie úkonov súvisiacich s vykázaním zo spoločného obydľia policajt zabezpečí prítomnosť nezúčastnenej osoby, no nemusí tak urobiť, ak by mohlo dôjsť k ohrozeniu života alebo zdravia alebo ak hrozí nebezpečenstvo z omeškania. Policajt je povinný informovať obeť o činnosti intervenčných centier a zaslaní záznamu o vykázaní príslušnému intervenčnému centru. Kontaktné informácie na intervenčné centrum poskytne obeť polícia (v zázname o vykázaní), prípadne sa obeť domáceho násilia obráti na centrum priamo (bez ohľadu na to, či bola násilná osoba vykázaná zo spoločnej domácnosti alebo nie).

⁵³ Ministerstvo spravodlivosti SR, 2021. Sekcia Pomoc obetiam. *Akreditácia programu podpory obetí*. [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.justice.gov.sk/sluzby/pomoc-obetiam/pre-subjekty-poskytujuce-pomoc/#co-je-akreditacia-podmienky-ziskania>>.

Útvar Policajného zboru následne preveruje dodržiavanie vykázania zo spoločného obydľia vykonávaním najmä osobných previerok v priestore, na ktorý sa vykázanie zo spoločného obydľia vzťahuje a tiež uskutočňuje telefonické previerky na telefónnom čísle obete, ak obeť telefónne číslo poskytla. Osobné previerky v priestore, na ktorý sa vykázanie zo spoločného obydľia vzťahuje, sú vykonávané v nepravidelných intervaloch, spravidla hliadkou Policajného zboru a v prípade, že je to z hľadiska plnenia ďalších služobných úloh možné, niekoľkokrát v priebehu služby. Obeť je taktiež poučená, aby ak vykázaná osoba vstúpi do spoločného obydľia, z ktorého bola vykázaná, alebo poruší zákaz priblíženia sa k obeti na vzdialenosť menšiu ako 50 metrov, táto neodkladne upovedomila útvar Policajného zboru na telefónom čísle, ktoré jej bolo poskytnuté alebo na čísle 158. Intervenčné centrum v prípade vykázania násilníka zo spoločnej domácnosti políciou ponúkne obeti pomoc do 72 hodín od doručenia kópie úradného záznamu.

Úlohou intervenčného centra je obeti domáceho násillia poskytnúť najmä krízovú intervenciu, ktorá spočíva teda v nadviazaní kontaktu s obeťou, poskytnutí krízovej psychologickkej intervencie a právneho poradenstva (v oblasti trestného, civilného a rodinného práva) a vyhodnotení hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia a zostavení bezpečnostného plánu v spolupráci s obeťou trestného činu domáceho násillia. Taktiež poskytuje obeti odbornú pomoc, sprostredkuje poskytovanie sociálnych služieb podľa potrieb obete a tiež zabezpečuje spoluprácu a výmenu informácií medzi intervenčnými centrami, subjektmi poskytujúcimi pomoc, poskytovateľmi sociálnych služieb a orgánmi verejnej moci. Toto všetko robí intervenčné centrum na základe informovaného súhlasu obete. Pomoc obeti poskytuje ambulatnou formou osobného kontaktu, a to buď v svojich priestoroch alebo na mieste, ktoré si určí obeť. Pomoc sa tiež môže poskytovať aj telefonicky, prípadne elektronickou formou. Intervenčné centrum je povinné dodržiavať mlčanlivosť o všetkom, čo sa od obete dozvedelo. Ak si obeť želá, intervenčné centrum poskytuje pomoc aj anonymne. V prípade, ak obeť nehovorí slovenským jazykom, centrum zabezpečí tlmočenie. Čo sa týka právneho poradenstva, to poskytuje centrum bezplatne a spočíva v poskytovaní právnych informácií a právnom zastúpení obete v trestnom konaní a v civilných súdnych konaniach. Pri poskytovaní pomoci obetiam domáceho násillia intervenčné centrá dodržiavajú základné ľudské práva a slobody, poskytujú ju bez diskriminácie a s ohľadom na ľudskú dôstojnosť. Vzhľadom na to, že štatisticky je najčastejšie domáce násillie páchané na ženách, intervenčné centrá môžu obmedziť svoju činnosť na pomoc ženám a ich deťom. No taktiež centrum musí zabezpečiť pomoc aj mužským obetiam domáceho násillia. Intervenčné centrum pri svojej činnosti rešpektuje zásady medzinárodných zmlúv a dokumentov v oblasti ľudských práv, ktorými je SR viazaná, a to najmä Dohovorom o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, Dohovorom o právach dieťaťa, Dohovorom proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, Dohovorom o právach osôb so zdravotným postihnutím a inými.⁵⁴ Úlohou intervenčných centier v oblasti prevencie a osvetvy spoločnosti je organizovať informačné, vzdelávacie a osvetové aktivity. Za tým účelom môže organizovať, prípadne participovať na aktivitách zameraných na zvýšenie

⁵⁴ Ministerstvo spravodlivosti SR, 2022. Sekcia Pomoc obetiam. *Metodické usmernenie MS SR. Štandardy kvality poskytovania služieb intervenčným centrom*. [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.justice.gov.sk/sluzby/pomoc-obetiam/pre-subjekty-poskytujuce-pomoc/#ziadost-zapis-oznacenia-intervencne-centrum>>.

povedomia laickej i odbornej verejnosti, vzdelávať orgány činné v trestnom konaní, súdy a pomáhajúce profesie. Hlavným rozdielom medzi intervenčným centrom a akreditovaným subjektom, ktorý poskytuje špecializovanú odbornú pomoc je, že intervenčné centrum proaktívne kontaktuje obe domáceho násilia. Intervenčné centrá sú taktiež zapísané v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, ktorý na svojom webovom sídle vedie a zverejňuje Ministerstvo spravodlivosti SR. V súčasnosti sú intervenčnými centrami Poradenské centrum Nádej, Centrum Slniečko, Kanisová & Kanis Advokátska kancelária s.r.o., LUNA n.o., ŽENA V TIESNI, Centrum sociálnych služieb KA, MyMamy, o.z., Fenestra, OZ Hana a Pomoc rodine.

Na základe vymedzených úloh a činností intervenčných centier možno konštatovať, že ich vznik prispel k efektívnejšej pomoci obetiam domáceho násilia. Úzka spolupráca s Policajným zborom a ostatnými subjektmi zabezpečuje, že obetiam domáceho násilia je poskytnutá včasná, cieleňá a komplexná pomoc.

Okrem intervenčných centier poskytujú pomoc obetiam trestných činov aj informačné kancelárie, ktoré vznikli na základe Národného projektu „Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť“. ⁵⁵ Informačné kancelárie vznikli v každom krajskom meste a okrem toho bola ich sieť na základe potrieb vychádzajúcich z praxe postupne rozšírená o osem detašovaných pracovísk. ⁵⁶ Služby informačných kancelárií sú zamerané na päť cieľových skupín – obeť z radov seniorov, obeť násilných trestných činov, obeť nenávisťných trestných činov a extrémizmu, obeť obchodovania s ľuďmi a obeť z radov mládeže. Ich hlavou úlohou je poskytnutie základných informácií obetiam trestných činov a prípadné sprostredkovanie poskytovania služieb v troch vybraných oblastiach – sociálne a psychologické poradenstvo, právne usmernenie a podpora. Obetiam trestných činov je na kontaktnom bode k dispozícii koordinátor na regionálnej úrovni a dvaja asistenti koordinátora. Uvedení pracovníci na základe identifikovaných potrieb každého individuálneho prípadu zabezpečia obeť alebo potenciálnej obeť bezproblémový a promptný prístup k základným informáciám. ⁵⁷ Služby informačných kancelárií sú poskytované bezplatne a diskretné. Na základe uvedeného možno konštatovať, že činnosť kontaktných bodov sa vo viacerých smeroch prelína s činnosťou subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov, či intervenčných centier.

Ďalšie možnosti pomoci obetiam trestných činov

Významnú úlohu v tejto oblasti plní Národná linka pre ženy zažívajúce násilie, ktorej iniciátorom a garantom je Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Táto linka je bezplatná, telefónne číslo je 0800 212 212 a funguje nonstop. Národná linka pre ženy

⁵⁵ Zriadené sú Ministerstvom vnútra SR, odborom prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra SR. Ministerstvo vnútra SR, 2022. Sekcia Prevencia kriminality. *Národný projekt "Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť" (Pomoc obetiam)* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z:

<https://www.minv.sk/?narodny-projekt-zlepsenie-pristupu-obeti-trestnych-cinov-k-sluzbam-a-vytvorenie-kontaktnych-bodov-pre-obete-o-projekte>.

⁵⁶ Malacky, Dunajská Streda, Poprad, Prievidza, Lučenec, Ružomberok, Levice a Michalovce.

⁵⁷ Prevencia kriminality, 2022. *Stali ste sa obeťou trestného činu? Pomoc a usmernenie nájdete v informačných kanceláriách v každom krajskom meste* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <https://prevenciakriminality.sk/p/o-pomoci-obetiam>.

zažívajúce násilie od marca 2020 poskytuje poradenstvo aj prostredníctvom emailovej komunikácie na adrese linkaprezeny@ivpr.gov.sk. SR sa zároveň pripojila k európskej iniciatíve za vznik jednotného celoeurópskeho čísla pre obeť násilia, ktoré by fungovalo podobne ako tiesňová linka 112. Krízovú pomoc a všetky potrebné informácie volajúcim na tejto linke poskytuje sedem špeciálne vyškolených poradkýň a hlavným princípom činnosti tejto linky je bezpečie žien, obhajoba a posilňovanie ich práv. Okrem krízovej pomoci, podpory a poskytovania informácií v oblasti násilia páchaného na ženách asistujú poradkyne volajúcim aj pri naviazaní kontaktu so špecializovanými poradenskými centrami, krízovými strediskami, bezpečnými ženskými domami či zariadeniami núdzového bývania.

Ďalšími možnosťami pomoci, ktoré sú k dispozícii obetiam trestných činov, sú Linka detskej istoty (non-stop) 116 111, Linka pre hľadané deti (non-stop) 116 000, Linka detskej dôvery (14:00 – 20:00) 055/234 72 72, Linka pre týrané osoby 0800 300 700, Linka pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi 0800 800 818, Linka dôvery Nezábudka 0800 800 566. Dôležitým kontaktom je tiež Linka prokuratúry pre ohlásenie domáceho násilia 0800 300 700.

Návrhy de lege ferenda

Spoločenským cieľom je, aby sa minimalizovalo páchanie trestnej činnosti, a teda aj klesal počet jej obetí. Čo sa týka návrhov de lege ferenda v kontexte pomoci obetiam trestných činov, v prvom rade je potrebné zdokonaľovať pomoc obetiam trestných činov prostredníctvom preventívnych programov, ktoré sú zamerané na konkrétne typy obetí. Dôležité je taktiež vzdelávať spoločnosť o problematike obetí, informovať v médiách, vyučovať žiakov v školách, zamerať sa na výchovu k pozitívnym hodnotám, a pod.. Veľmi dôležité je aj vzdelávanie subjektov, ktoré sú pre obeť prvým kontaktom. Ide najmä o orgány činné v trestnom konaní, prokurátorov, súdy a tiež zdravotníckych pracovníkov. V rámci toho má tiež veľký význam vzdelávanie aj ostatných príslušníkov polície, ktorí môžu počas bežnej služby prísť do kontaktu s obeťou trestného činu. Cieľom vzdelávania by malo byť zvýšenie informovanosti a porozumenia, rozvíjanie vysokého stupňa citlivosti, zručnosti a profesionality, zlepšovanie komunikačných schopností, a taktiež zvyšovanie schopnosti posúdiť závažnosť udalostí, ktorých sú svedkami.⁵⁸ S tým priamo súvisí aj záujem na zvyšovaní ochrany obetí trestných činov pred vznikom druhotnej alebo opakovanej viktimizácie. Vzdelávanie je dôležité nielen pred nástupom na výkon profesie, ale aj počas neho, teda malo by ísť o celoživotné vzdelávanie. Malo by byť zabezpečené v prípade sudcov a prokurátorov prostredníctvom Justičnej akadémie SR, v prípade policajtov prostredníctvom Centra vzdelávania a psychológie Ministerstva vnútra SR, a tiež prostredníctvom Akadémie PZ v Bratislave. Ďalším významným faktorom, ktorý môže prispieť k zlepšeniu kvality pomoci obetiam trestných činov, je adekvátne materiálno-technologické vybavenie orgánov činných v trestnom konaní. Ďalšou oblasťou, v ktorej je možnosť zlepšenia, je spolupráca orgánov činných v trestnom konaní s pracovníkmi subjektov, ktoré poskytujú pomoc obetiam trestných činov. Jednou z možností je spoločné vzdelávanie a odovzdávanie si skúsenosti z praxe, ktoré by viedli k efektívnejšej pomoci obetiam trestných činov. Takáto forma

⁵⁸ ERDÉLYIOVÁ, Ruth, 2001. *Stratégie boja proti domácejmu násiliu: Príručka*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR – Sekretariát Rady vlády pre prevenciu kriminality kancelárie ministra vnútra SR, s. 95-97.

spolupráce by tiež mohla fungovať medzi políciou a odborníkmi z oblasti zdravotníctva, sociálnych služieb a tiež miestnou komunitou.

Za významné možno považovať zvyšovanie povedomia verejnosti o možnostiach mediácie⁵⁹ a jej aplikácia v prípadoch, v ktorých je to možné. Zákon o obetiach trestných činov zavádza jej legálnu definíciu, a teda rozumieme ňou proces, v ktorom sa obeť a páchateľ na základe ich dobrovoľného súhlasu aktívne zúčastňujú na riešení negatívnych následkov vyplývajúcich zo spáchaného trestného činu prostredníctvom probačného a mediačného úradníka.⁶⁰ Mediácia má restoratívny charakter, ak sa zameriava na dôsledky zločinu a s tým spojené potreby zúčastnených strán a nie na posudzovanie viny a zahanbovanie. Jej základnými princípmi sú dobrovoľnosť (obojstranný súhlas), dôvernosť, nestrannosť, nezaujatosť a neutralita.⁶¹ Je ale dôležité poznamenať, že ak má byť mediácia efektívna, musí dôjsť k takej dohode, ktorú bude možné naplniť a jej plnenie tiež kontrolovať. Cieľom mediácie je zastavenie násilia a najužitočnejšia môže byť v prípadoch, keď nedochádza k ďalšiemu násiliu a páchateľ prijíma zodpovednosť za svoje násilné správanie.⁶² V súčasnosti prebieha v SR národný projekt „Budovanie a posilňovanie alternatívneho riešenia súdnych sporov prostredníctvom mediácie a efektívneho využívania nástrojov restoratívnej justície v SR.“ Realizuje sa prostredníctvom Krajského súdu v Žiline, kde boli vytvorené štyri projektové miesta špecialistov, mediátorov a k nim bol priradený jeden probačný a mediačný úradník. Títo mediátori ako prví na Slovensku prešli kvalitatívnym procesom vzdelávania v oblasti restoratívnej justície a restoratívnych programov. V rámci tohto projektu sa overuje spôsob spolupráce mediátorov a súdov (keď mediáciu odporúča súd po podaní žaloby alebo návrhu na začatie súdneho konania). Súd odporúča mediáciu alebo vyzve strany konania, aby sa pokúsili spor riešiť prednostne mediáciou po zvážení, či je mediácia vhodná na riešenie danej veci. Predbežné závery uvádzajú, že účastníci oceňujú najmä možnosť riešiť konflikt v krátkej časovej lehote bez zdĺhavého čakania, dôvernosť riešenia sporu formou mediácie a oceňujú tiež, ak bol mediátor na mediačných stretnutiach nestranný, ľudský, presvedčivý, so záujmom pomôcť obidvom stranám. Pozitívom je tiež, ak sa účastníci mediácie cítia vypočutí (nielen mediátorom, ale aj navzájom) a prináša to vo väčšine prípadov úľavu a uspokojenie. Mediácia je teda zároveň prevenciou pred stresom na súde a je pozitívne, že komunikácia prebieha v nestresujúcom prostredí a na prácu na dohode je dostatok času. Tiež sa v priebehu projektu potvrdzuje jedna z viacerých hypotéz, a to, že špecializácia probačného a mediačného úradníka je správna cesta, ktorá posilňuje justičný

⁵⁹ Jedinečný a neporovnateľný proces vychádzajúci zo všeobecných zásad a princípov a jej špecifiká sú dané v kontexte trestného konania, v rámci ktorého sa uplatňuje. Je to činnosť, ktorá smeruje k urovnaniu konfliktu spôsobeného trestným činom a zmierneniu následkov vzniknutých jeho spáchaním. Napriek tomu, že konečné rozhodnutie je v právomoci súdu, resp. prokurátora, mediátor má priestor ponúknuť zúčastneným stranám inú možnosť riešenia veci inak ako je trestné konanie. KURILOVSKÁ, Lucia, 2015. Možnosti riešenia postavenia obetí v intenciách riešenia postavenia obetí v intenciách restoratívnej spravodlivosti ako inštitútu posilnenia dôvery obetí v justičný systém Slovenskej republiky. In: *Obete kriminality a ich práva*. Žilina: Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu, s. 10.

⁶⁰ § 2 ods. 1 písm. i) zákona o obetiach trestných činov.

⁶¹ KURILOVSKÁ, Lucia, 2015. Možnosti riešenia postavenia obetí v intenciách riešenia postavenia obetí v intenciách restoratívnej spravodlivosti ako inštitútu posilnenia dôvery obetí v justičný systém Slovenskej republiky. In: *Obete kriminality a ich práva*. Žilina: Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu, s. 10.

⁶² ERDÉLYIOVÁ, Ruth, 2001. *Stratégie boja proti domácejmu násiliu: Príručka*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR – Sekretariát Rady vlády pre prevenciu kriminality kancelárie ministra vnútra SR, s. 63.

systém na jednej strane a na druhej pomáha poškodeným a obetiam trestných činov.⁶³ Po úspešnej realizácii projektu sa tak očakáva, že využívaním mediácie sa dosiahne skrátenie súdneho konania, či času sudcov potrebného na riešenie sporov. Z dlhodobého hľadiska prinesie projekt pokles nových prípadov na súdoch ako dôsledok propagácie mediácie, ako formy prístupu k spravodlivosti. K existujúcej pozícii probačného a mediačného úradníka vznikne nová pozícia špecialistu pre oblasť trestnej mediácie, ktorá odbremení preťaženosť súčasného probačno-mediačného úradníka, a umožní mu tak kvalitnejšiu prácu a výkon pri probačnom dohľade.⁶⁴

Čo sa týka právnej úpravy zákona o obetiach trestných činov, v prípade poskytovania všeobecnej odbornej právnej pomoci by bolo podľa nášho názoru prospešné z hľadiska jednotnosti a právnej istoty, ak by ju poskytovali len advokáti, ktorí majú na túto činnosť adekvátne vzdelanie a prax. Zákonná úprava poskytovania právnej pomoci aj subjektmi poskytujúcimi pomoc sa javí ako nadbytočná. Subjekty poskytujúce pomoc ju môžu obetiam poskytovať len v medziach uplatňovania práv podľa zákona o obetiach trestných činov a v ostatných prípadoch si aj oni musia zvoliť advokáta. Preto sa zverenie poskytovania právnej pomoci subjektom poskytujúcim pomoc javí ako neefektívne.

Nemožno opomenúť ešte jeden významný faktor, ktorý je dôležitý v oblasti pomoci obetiam trestných činov, a to je postup vlády SR a Národnej rady SR pri navrhovaní a prijímaní zákonov. V mnohých prípadoch vláda zastáva nejednoznačný postoj, a preto nie je zrejmé, či má skutočný záujem na ochrane obetí, alebo nie, čím môže dochádzať k polarizácii spoločnosti a k podporovaniu šírenia takých informácií a nálad, ktoré pomoci obetiam trestných činov neprospievajú.⁶⁵ No vláda SR by mala vytvárať také podmienky, aby bola obetiam trestných činov poskytovaná adekvátna pomoc.

V súvislosti s tým uvádzame, že v súčasnosti Ministerstvo spravodlivosti SR plánuje vykonať viaceré zmeny v Trestnom zákone. Cieľom novely zákona je priniesť viac spravodlivosti a lepšie využívanie moderných, európskych nástrojov trestného práva. Hlavným východiskom reformy je snaha o modernizáciu trestnej politiky, jej pevnejšie ukotvenie v európskej právnej tradícii a podpora princípov restoratívnej justície. Jednou z ústredných tém novely Trestného zákona je restoratívna justícia a alternatívne tresty, nakoľko trest odňatia slobody je pre spoločnosť najdrahší, a to tak z pohľadu priamych nákladov na väznenie i ďalšej recidívy. V oblasti aplikácie trestov nespojených s odňatím slobody dochádza k rozšíreniu možnosti ich využitia, keďže sa zavádza aj obligatórna forma

⁶³ Ministerstvo spravodlivosti SR, 2022. Aktuality. *Mediácia odporúčaná súdmi je cestou k vyriešeniu sporov mimosúdne* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/tlacovespravy/tlacova-sprava-3768/>.

⁶⁴ Ministerstvo spravodlivosti SR, 2021. Aktuality. *Budovanie a posilnenie alternatívneho riešenia súdnych sporov prostredníctvom mediácie a efektívneho využívania nástrojov restoratívnej justície v Slovenskej republike* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <https://projekty.justice.sk/sk/projekty/budovanie-a-posilnenie-alternativneho-riesenia-sudnych-sporov-prostrednictvom-mediacie-a-efektivneho-vyuzivania-nastrojov-restorativnej-justicie-v-slovenskej-republike/>.

⁶⁵ Ako príklad možno uviesť aktuálnu polemiku ohľadom zmeny paragrafového znenia trestného činu znásilnenia podľa § 199 Trestného zákona, pričom odborníci z praxe navrhujú zmeniť požiadavku aktívneho odporu obeť súhlasom obeť so sexuálnym stykom. Tým by došlo k posilneniu ochrany obeť a máme za to, že aj vyššiemu počtu prípadov oznámených trestných činov.

ich uloženia (v menej závažných prípadoch a za predpokladu, že páchatel' pred spáchaním trestného činu nebol odsúdený).⁶⁶

Pozitívne možno tiež hodnotiť poslednú novelu zákona o obetiach trestných činov, ktorým sa tiež zmenil a doplnil Trestný poriadok. Predmetná novela mala za cieľ zvýšiť ochranu obzvlášť zraniteľných obetí trestných činov a ochrániť ich pred druhotnou viktimizáciou. Nakoľko Trestný poriadok neposkytuje definíciu páchatel'a, novelou došlo k nahradeniu pojmu páchatel' označením „osoba, ktorú obeť označila za páchatel'a, osoba ktorá je podozrivá zo spáchania trestného činu, alebo osoba proti ktorej sa vedie trestné konanie.“ Ďalšou zmenou je úprava prípustnosti intímnych otázok obeti, a teda spočíva v tom, aby bolo možné klásť otázky smerujúce do intímnej oblasti vypočúvanej obete len vtedy, ak je to nevyhnutné pre objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie. Poslednou významnou zmenou je, že vypočúvaná osoba, ktorá je obzvlášť zraniteľnou osobou, ak tomu nebránia závažné dôvody, má právo na to, aby jej bolo umožnené vybrať si pohlavie vypočúvajúcej osoby, a toto oprávnenie sa rozšírilo aj voči tlmočníkom.⁶⁷

Vychádzajúc z uvedených návrhov de lege ferenda možno konštatovať, že v oblasti pomoci obetiam trestných činov je mnoho čiastkových problémov, ktoré možno kvalitnou právnou úpravou odstrániť, a tým pomoc obetiam trestných činov precizovať a zdokonaľiť.

Záver

Pomoc obetiam trestných činov je téma, ktorá je aktuálna a zároveň dynamická. Spoločnosť sa vyvíja, páchatelia páchajú trestné činy oveľa sofistikovanejšie ako v minulosti, a teda je potrebné, aby spoločnosť (laická a profesionálna), bola pripravená obeti poskytnúť pomoc, ktorá jej situáciu nezhorší, ale minimálne ju zmierni a v najlepšom prípade vyrieši. Za týmto účelom sa vedú diskusie na rôznych odborných fórach, prijímajú sa zákony, vedú sa vzdelávacie aktivity. Je dôležité, aby spoločnosť mala dostatok informácií, aby bola spoločnosť vzdelaná a aby boli ľudia vedení k vzájomnej pomoci, podpore a empatii. Na dosiahnutie účelu, za ktorým sú prijímané zákony v tejto oblasti, je potrebné, aby subjekty, ktoré ich uvádzajú do praxe, mali širšie vedomosti o tom, čo obeť trestného činu môže aktuálne prežívať a ako jej treba pomôcť. Iba tak sa obeti môže poskytnúť adekvátne pomoc. Ochranu a pomoc obetiam trestných činov teda v prvom rade garantuje štát, no taktiež ju garantuje každý jeden občan SR.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. JUDr. Simona Ferenčíková, PhD.*

⁶⁶ Ministerstvo spravodlivosti SR, 2023. Aktuality. *Moderná trestná politika – návrh novely Trestného zákona* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.justice.gov.sk/tlacovespravy/tlacova-sprava-3780/>>.

⁶⁷ *Dôvodová správa k zákonu o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov* [online]. Bratislava, 2017. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=520863>>.

Použitá literatúra

1. *Dôvodová správa k zákonu o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov* [online]. Bratislava, 2017. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=441907>>.
2. ERDÉLYIOVÁ, Ruth, 2000. *Spravodlivosť pre obeť: Príručka k aplikácii Deklarácie základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR.
3. ERDÉLYIOVÁ, Ruth, 2001. *Stratégie boja proti domácejmu násiliu: Príručka*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR – Sekretariát Rady vlády pre prevenciu kriminality kancelárie ministra vnútra SR.
4. JURIŠOVÁ, Kristína, 2017. *Poškodený v predsúdnom konaní*. Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-244-8.
5. KLIMEK, L. et al., 2020: *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. Bratislava: Wolters Kluwer SR. ISBN 978-80-571-0251-9.
6. KURILOVSKÁ, Lucia, 2015. Možnosti riešenia postavenia obetí v intenciách riešenia postavenia obetí v intenciách restoratívnej spravodlivosti ako inštitútu posilnenia dôvery obetí v justičný systém Slovenskej republiky. In: *Obete kriminality a ich práva*. Žilina: Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu, s. 5-17. ISBN 978-80-971911-0-8.
7. Ministerstvo spravodlivosti SR, 2022. Aktuality. *V období od marca do mája 2022 vznikajú na 8 súdoch špeciálne miestnosti, ktoré pomôžu pri vypočúvaní detí a obzvlášť zraniteľných obetí* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.justice.gov.sk/aktualne-temy/v-obdobi-od-marca-do-maja-2022-vznikaju-na-8-sudoch-specialne-miestnosti-ktore-pomozu-pri-vypocuvani-deti-a-obzvlast-zranitelnych-obeti/>>.
8. Ministerstvo spravodlivosti SR, 2021. Sekcia Pomoc obetiam. *Akreditácia programu podpory obetí*. [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.justice.gov.sk/sluzby/pomoc-obetiam/pre-subjekty-poskytujuce-pomoc/#co-je-akreditacia-podmienky-ziskania>>.
9. Ministerstvo spravodlivosti SR, 2022. Sekcia Pomoc obetiam. *Metodické usmernenie MS SR. Štandardy kvality poskytovania služieb intervenčným centrom*. [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.justice.gov.sk/sluzby/pomoc-obetiam/pre-subjekty-poskytujuce-pomoc/#ziadost-zapis-oznacenia-intervencne-centrum>>.
10. Ministerstvo spravodlivosti SR, 2022. Aktuality. *Mediácia odporúčaná súdmi je cestou k vyriešeniu sporov mimosúdne* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.justice.gov.sk/tlacovespravy/tlacova-sprava-3768/>>.
11. Ministerstvo spravodlivosti SR, 2021. Aktuality. *Budovanie a posilnenie alternatívneho riešenia súdnych sporov prostredníctvom mediácie a efektívneho využívania nástrojov restoratívnej justície v Slovenskej republike* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://projekty.justice.sk/sk/projekty/budovanie-a-posilnenie-alternativneho-riesenia-sudnych-sporov-prostrednictvom-mediacie-a-efektivneho-vyuzivania-nastrojov-restorativnej-justicie-v-slovenskej-republike/>>.
12. Ministerstvo spravodlivosti SR, 2023. Aktuality. *Moderná trestná politika – návrh novely Trestného zákona* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.justice.gov.sk/tlacovespravy/tlacova-sprava-3780/>>.
13. Ministerstvo vnútra SR, 2022. Sekcia Prevencia kriminality. *Národný projekt "Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť" (Pomoc obetiam)* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.minv.sk/?narodny-projekt-zlepsenie-pristupu-obeti-trestnych-cinov-k-sluzbam-a-vytvorenie-kontaktnych-bodov-pre-obeť-o-projekte>>.
14. Národný projekt „Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obeť a ďalšie obzvlášť zraniteľné obeť trestných činov“ [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <www.akademiapz.sk>.
15. Organizácia spojených národov. *Deklarácia základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci*. [online]. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z: <<https://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/informacie/osn/>>.
16. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 162/2009 Z. z. o uzavretí Európskeho dohovoru o odškodňovaní obetí násilných trestných činov. [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z:

- < <https://www.epi.sk/zz/2009-162> >.
17. „Polícia by tento rok mala začať využívať 14 výsluchových miestností“ [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z:
<<https://www.teraz.sk/slovensko/policia-by-tento-rok-mala-zacat-vyuz/693915-clanok.html>>.
 18. Prevencia kriminality, 2022. *Stali ste sa obeťou trestného činu? Pomoc a usmernenie nájdete v informačných kanceláriách v každom krajskom meste* [online]. Bratislava. [cit. 18. mája 2023]. Dostupné z:
<<https://prevenciakriminality.sk/p/o-pomoci-obetiam>>.
 19. ROMŽA, S. et al., 2018. *Alternatívne spôsoby výkonu trestov*. Košice: Šafárik Press UPJŠ v Košiciach. ISBN 978-80-8152-653-4.
 20. SMITKOVÁ, Hana a Zuzana OČENÁŠOVÁ, 2017. *Vzťah matka – dieťa v kontexte partnerského násillia na ženách*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny. ISBN 978-80-7138-154-9.
 21. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
 22. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
 23. Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189